

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1140845/5

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקוה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם מייזלס – אב"ד, הרב בנימין לסרי, הרב נחמיה נשר

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אהובה יששכר)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד סיגל הופמן ועו"ד אברהם אינדורסקי)

הנדון: חלוקה בדירות השקעה הרשומות על שם צד אחד אשר שילמו את עלותן וכן בקרקעות עליהן נבנו

פסק דין

בפני בית הדין תביעת הבעל לשיתוף ספציפי בדירות הרשומות על שם האישה.

הצדדים נישאו זל"ז כדמו"י בתאריך 5.5.94 ולהם שלוש בנות.

משך כל חי הנישואין, התנהלו הצדדים בחשבון משותף אשר לתוכו נכנסו משכורות שני הצדדים וממנו שולמו כל ההוצאות, לרבות תשלומי המשכנתא על הדירות, כמפורט להלן, בתקופה שבה החלו ההליכים המשפטיים, פתחה האישה חשבון נפרד, אליו הועברו תשלומי שכירות הדירות ושואות המחלוקת וכן תשלום יתרת המשכנתא על דירות אלו.

להורי האישה ומשפחתם המורחבת, הייתה קרקע מיועדת לשימוש חקלאי משך שנים רבות, קרקע אשר הופשרה על ידי משפחת האישה ושינתה את ייעודה לקרקע לבנייה, כל זאת כאשר היא בחזקת הורי האישה.

בתאריך 3.10.04 פנתה אם האישה לעו"ד י.פ. בבקשה להעביר על שם ילדיה יחידות קרקע לצורך בנייה, החלק הרלוונטי לענייננו הוא שלוש יחידות קרקע לצורך בניית שלוש דירות מגורים (דירות מס' 15,30,45), שהועברו מאם האישה לאישה במסגרת הליך זה ונרשמו על שמה של האישה בלבד.

בחדש 10.10 החלה בניית הדירות אשר הסתיימה בשלהי 2012 והדירות נמסרו בחדש 2.13, הדירות נרשמו על שם האישה בלבד ונלקחה משכנתא אשר נרשמה על שם שני הצדדים ואשר שולמה מהחשבון המשותף.

דמי השכירות אשר נגבו על הדירות, נכנסו לחשבון המשותף ושימשו לכיסוי המשכנתא, יתרת דמי השכירות מעבר לגובה המשכנתא, שימשה את הצדדים לצרכיהם ולצרכי הבנות.

בתאריך 14.7.13 נמכרה אחת הדירות (דירה 45) ותמורתה שימשה לכיסוי המשכנתא על אותה דירה שנמכרה ועל דירה נוספת (דירה מס' 15). יתרת המשכנתא שעל הדירה הנוותרת (דירה מס' 30), שולמה כאמור מהחשבון המשותף ויתרת השכירות שימשה לצרכי הצדדים, כאמור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהחשבון המשותף של הצדדים שולמו כספים עבור הדירות בהתאם לאסמכתאות שהוצגו בבקשת הבעל מתאריך 20.10.20:

- 1) 20,160 ש"ח לצורך מטבח (מכרטיס האשראי של הבעל).
- 2) 38,660 ש"ח למתווך למכירת דירה 45.
- 3) 226,000 ש"ח תשלומי שכר טרחה לעו"ד פ. על כלל הדירות בשני תשלומים מהחשבון המשותף.
- 4) 39,383 ש"ח פירעון חלק משכנתא על דירה 15 (מהחשבון המשותף).
- 5) 11,000 ש"ח עבור ביטוח המשכנתא (מהחשבון המשותף).

יצוין, כי הסכומים המפורטים לעיל (סעיפים 2-5) לא הופיעו בדו"ח האקטואר אך הבעל הציג אסמכתאות ברורות התומכות בטענותיו בסיכומי התגובה שלו לסיכומי האישה, בנוסף, האישה אף הגיבה לאסמכתאות אלו בתגובתה (למרות שלא נתבקשה להגיב) מתאריך 28.10.20, אך לא הגיבה לגופן של אסמכתאות אלא רק ביקשה להסתמך על דברי האקטואר שקבע בדו"ח כי האיש לא השקיע מכספו בדירות, זו אינה עילה לדחות את טענות הבעל, שכן הבעל הציג אסמכתאות ברורות וחד משמעיות.

יתכן שהאקטואר לא ציין זאת בדו"ח משום שהוא התייחס רק להשקעות של האיש מחשבונו הפרטי או מכרטיס האשראי שלו ולא מההשקעות שמהחשבון המשותף, אך למעשה אין צורך להידרש לשאלה מדוע האקטואר לא ציין זאת, הן משום שהוצגו אסמכתאות שהאישה לא סתרה אותן בטענות ענייניות, אך גם לאור התנהלות האקטואר אשר העמיד את עצמו כגורם מחליט בנושא השיתוף הספציפי, כאשר זהו אינו המנדט שלו ובית הדין הבהיר לו זאת בדיון שבו הופיע בתאריך 14.11.19.

לפיכך העובדה שלא מצא לנכון לציין זאת בדו"ח, אינה הוכחה כלל ובית הדין יקבע את החלטתו על פי המסמכים שבפניו, אשר הוצגו על ידי הבעל רק בסיכומי התגובה שלו והאישה כאמור לא סתרה את הנתונים הכתובים בהם שחור על גבי לבן.

מעבר לכך לא השקיע הבעל מכספו האישי בדירות. כמו כן, לא נערך כל הסכם ממון בין הצדדים באף נושא רכושי.

הדירות האמורות לא שימשו למגורי הצדדים אלא הושכרו לצד ג'.

לצורך קניית דירת המגורים של הצדדים הראשונה (בעיר ה.), שולם רוב הכסף על ידי הבעל (לדברי האישה בדיון שהתקיים בתאריך 6.1.20 נתן הבעל \$104,000 ועלותה הכוללת של הדירה הייתה \$148,000), לצורך קניית הדירה השנייה, קיבלו בני הזוג מאבי הבעל סכום של 700,000 ש"ח בקירוב, האישה הודתה בדיון (האמור) בכך והאקטואר הזכיר את הסכום בדו"ח שהגיש.

משכורתו של הבעל שהופקדה לחשבון המשותף, הייתה בסדר גודל של כשלושים אלף ש"ח לחודש, משכורת האישה, שהופקדה אף היא לחשבון המשותף, עמדה על סך כחמשת אלפים ש"ח לחודש, האישה הודתה בכך בדיון האמור.

עד כאן העובדות הנחוצות ושאינן שנויות במחלוקת.

בתאריך 12.9.17 האישה הגישה תביעת גירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התקיימו שלושה דיונים, במהלכם נחקרו הצדדים על ידי ב"כ, כמו כן נשמעה עדותו של עו"ד י.פ. שטיפל בפרויקט מטעם משפחת ו. (משפחת האישה) וכן עדות האקטואר.

טענות הצדדים הינן כדלהלן:

טענות הבעל:

1. אכן הקרקע ניתנה במתנה על ידי אם האישה, כמו כן הדירות שנבנו על הקרקע נרשמו על שם האישה, אך הוא פעל פעולות רבות מאד בטיפול בדירות, הן מול חברת הבנייה והן מול השוכרים, הבעל הציג לתיק בית הדין רישום של מאות מיילים העוסקים בשלל נושאים הקשורים לדירות. באופן ממוקד, הבעל טוען כי פעל רבות מול השוכרים וחלק מהצ'קים שנתנו השוכרים, אף נרשמו על שמו, הבעל הציג אסמכתא תומכת לטענתו זו, כמו כן הוא פעל רבות למכירת הדירה (מס' 45) שנמכרה כדי לכסות את המשכנתא.
2. הוא נשא בחלק לא מבוטל מהעלויות (מאות אלפי ש"ח בהתאם לאסמכתאות שצוטטו לעיל), ששולמו מהחשבון המשותף כשעיקר הכספים בחשבון זה הגיעו מתוך משכורתו שעמדה כאמור על סך 30,000 ש"ח ויותר.
3. הדירות אכן לא נרשמו על שמו אך הרישום בוצע בלי ידיעתו, למפרע כשנודע לו, החליטו לדבריו שני בני הזוג שלא לשנות את הרישום עקב עלויות המיסוי הנובעות משינוי זה.
4. המשכנתא נרשמה על שם שני בני הזוג, מה שמלמד שהאישה ראתה בו שותף מלא לנכס. בני הזוג ניהלו משטר רכושי משותף משך כל השנים, פרמטר אשר הוא רלוונטי מאד כשעוסקים בטענה לשיתוף ספציפי, כמו כן גם כספי השכירות נכנסו לחשבון המשותף.
5. בנוסף, האיש הכניס לקופה המשותפת סכומים ניכרים מאד, שכן מעבר להכנסותיו אשר היו גבוהות לאין ערוך משל האישה, הוא העמיד סכומים גבוהים מאד (כשבע מאות אלף ש"ח בהתאם להודאת האישה כדעיל) שקיבל מהוריו לצורך רכישת נכס, בנוסף, הנכס הראשון המשותף, שולם ברובו המכריע מכספו האישי, כדלעיל.
6. כל ההתנהלות המפורטת לעיל, מלמדת לדבריו על כוונת שיתוף הדדית מליאה, כששני הצדדים הבינו לדבריו שהם יהיו בעלי זכויות שוות בדירות בבא היום.
7. גם במקרה בו תידחה טענתו לשותפות בקרקע, יש לראות בזכויות בדירות, כזכויות שנצברו מתוך יגיעה משותפת המהלך הנישואין וכיצירות חדשות השייכות מכוח החוק לצדדים בחלקים שווים, מפנה לפסיקה תומכת.
8. האישה שיקרה בטענותיה הן לעניין המשכנתא כאשר תחילה טענה כי הבעל היה במעמד של ערב, לאחר מכן טענה כי היה במעמד לווה אך מפני דרישת הבנק, גם טענה זו הוכחה לדבריו כאשר עו"ד פ. העיד בעדותו כי סידר לאישה את האפשרות לקבל הלוואה לבדה על שלוש הדירות. כמו כן, לגבי השאלה מדוע לא חתמה על הסכם ממון, טענה האישה כי עו"ד מ. יעץ לה לנהוג כך, כאשר בסופו של דבר הבעל המציא לתיק תצהיר מטעמו ולפיו האישה לא התייעצה עמו בנושא. לדבריו, לשקרים מצטברים יש משקל בבוא בית הדין לבחון את הטענות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות האישה:

1. הבעל שינה את עמדתו המשפטית ובסיס תביעתו, כאשר מתחילה טען כי יש לו חלק בדירות מכח "שיתוף ספציפי", לאחר מכן שינה את טענתו לבעלות על הדירות מכח מתנה מאם האישה.
2. חו"ד האקטואר הוכיחה מעל לכל ספק כי הבעל לא השקיע כסף משלו בדירות כלל, המומחה קבע כי הפרויקט מימן את עצמו מיניה וביה.
3. הדירות נרשמו על שם האישה, מה שמלמד על בעלותה הבלעדית, הבעל לא תבע את שינוי הרישום, מכך יש להסיק שאף הוא ידע כי הדירות אינן בבעלותו ולא תהיינה שלו.
4. היות ועל התובע שיתוף בנכס שאינו בר איזון, מוטלת חובת ההוכחה והבעל לא הוכיח כי השקיע, לפיכך דין תביעתו להידחות, האישה אף מצטטת פסקה מפסק דין (תמ"ש (נצ) 12236-04-09) כדלהלן:
"בשלל המקרים הובהר, כי על הטוען לשיתוף ספציפי להרים נטל של ממש לרבות אסמכתאות, כי הצדדים השקיעו ממשאבים משותפים, השקעות של ממש".
- האישה מבקשת להדגיש, כי האמור מתייחס לדירת מגורים, על אחת כמה וכמה בענייננו, שמדובר בדירות שאינן דירות מגורים.
5. היות ונפסק כי המוציא הוצאות על נכסי אשתו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל, אפילו היה מוכח כי השקיעו מכספים שלו, כל השקעה בנכסי אשתו נעשית חלק אינטגרלי מהם.
6. יש לדחות את טענת הבעל כי הקרקע ניתנה לו במתנה יחד עם האישה, הן משום שעל פי ההלכה והחוק, מתנה אינה נקנית באמירה אלא הרישום קובע את הבעלות, הן משום שגם האישה וגם עו"ד פ. שהופיע בדיון, העידו באופן ברור כי לאורך כל הדרך היה ברור שהקרקע והדירות שייכות למשפחת ו. (משפחת האישה) הגרעינית, לבעל אין שום הוכחה כתובה על כוונה אחרת מצידם.
7. יש לדחות את טענות הבעל לשיתוף ספציפי משום שלא הוכיח שהשקיע כספים משלו, בנוגע לטענה כי פעל רבות במהלך הבנייה, ראשית לא היה צורך לטפל בבניית הדירות משום שהכל נוהל על ידי אנשי מקצוע שנשכרו לצורך כך וכמו כן אחותה של האישה עסקה מטעמה של האישה בהתנהלות הכספית, כאשר נמסרו הדירות על ידי נציג החברה, היתה זו האישה אשר ניהלה את המסירה וחתמה על פרוטוקול הליקויים, כמו כן, אף היא נטלה חלק פעיל בטיפול בדירות, האישה צירפה רישומים בכתב יד המוכחים את דבריה. האישה הודתה שהבעל אכן סייע לה בנושא הדירות, אך לדבריה היה זה סיוע "מפעם לפעם".
8. האישה מבקשת להדגיש כי לדבריה ההשבחה והפירות שנצברו במהלך הנישואין בהפיכת הקרקע לדירות, אינם נובעים מהשקעה של מי מהצדדים אלא הם מגולמים בנכס עצמו ובאים מכוחו (שינוי ייעוד הקרקע והתנודות בשוק הנדל"ן), לפיכך הם חלק אינטגרלי מהנכס עצמו ועל כן כמו הנכס עצמו, אינם בני איזון, מפנה לפסק דין ביה"ד נתניה בהרכב כבוד האב"ד, כמו גם פסק דין של כבוד השופטת נילי מיימון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

9. לענין טענת הבעל כי המשכנתאות נרשמו על שמו, השיבה האישה כי אין בכך כל ראייה, משום שהן האקטואר והן עו"ד פ. העידו כי זו הייתה מדיניות הבנק.

דיון והכרעה

לאחר העיון בכלל החומר שבתיק, האמור בדיונים וסיכומי הצדדים, בית הדין פוסק כי לבעל אין חלק בקרקע שעליה נבנו הדירות, אך יש לו שותפות במחצית מהדירות שבבעלות האישה עתה, לצורך כך יש למנות שמאי אשר יקבע את ערך הדירות עצמן, ללא ערך הקרקע ומחצית מערך הדירות תועבר לרשות הבעל.

זאת מהנימוקים דלהלן:

יובהר תחילה כי החלטת בית הדין, נשענת על שני אדנים מרכזיים, משני היבטים שונים, כפי שיובהר.

הגדרת התנהלות המחייבת החלת שיתוף

תחילה יש להידרש לנושא השיתוף הספציפי, בהתאם לתקדימים הרבים שנקבעו בפסיקה והתבחינים השונים לצורך מתן החלטה לכאן או לכאן.

בפסק דין בתיק עמ"ש 15-10-38713 נכתב כדלהלן:

"חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג – 1973 (להלן: "חוק יחסי ממון"), קובע בסעיף 5 (א) כי:

"עם התרת הנישואין ... זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג, למעט –

(1) נכסים שהיו להם ערב הנישואין או שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין...".

על פי חוק יחסי ממון, נכס המצוי בבעלות אחד מבני הזוג ערב הנישואין נותר בבעלותו גם בסיומם, ואינו בא בגדר הנכסים עליהם יחול איזון המשאבים. ואולם, נפסק כי סעיף 5 (א) לחוק יחסי ממון אינו מונע שיתוף מכוח הדין הכללי, גם כאשר מדובר בנכס חיצוני אשר נרכש טרם הנישואין, במקרה זה נטל ההוכחה מוטל על בן הזוג שאינו רשום כבעלים של הנכס, וכאשר הנכס החיצוני הינו דירת המגורים הרי שהודגש היותה נכס משפחתי מובהק ולעיתים אף המשמעותי ביותר, ונקבע כי מבחינת נטל ההוכחה "יש טעם להקל על בן הזוג הטוען לבעלות משותפת בדירת המגורים כאשר זו רשומה רק על שם אחד מהם". (רע"א אבו רומי נ' אבו רומי פד"י נו (6) 175, בעמ' 183, וב"מ 1398/11 אלמונית נ' אלמוני [פורסם בנבו] (26.12.2012)).

כמפורט בסעיף 16 לפסק הדין של כב' השופט י. דנציגר בב"מ 1398/11, בנוסף לקיומם של חיי נישואין משותפים ממושכים יש להראות נסיבות עובדתיות נוספות אשר יוכיחו כוונת שיתוף מכוח הדין הכללי, ועל המבקש זאת מוטל להוכיח "מעבר לקיומן של חיי נישואין משותפים, אף אם ממושכים – קיומו של "דבר מה נוסף" שיעיד על כוונת שיתוף בנכס הספציפי. מעיון בפסיקה עולה כי במרבית המקרים בהם קיבלו בתי המשפט את טענת השיתוף, הוכח כי בוצעו השקעות כספיות בנכס מצדו של בן הזוג

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הטוען לשיתוף והשקעות אלה היוו דבר מה נוסף המעיד על כוונת השיתוף...". (סעיף 17 לפסק הדין).

בבע"מ 1398/11 דלעיל, פורטו, בפסק הדין של כב' השופט י. עמית, מספר פרמטרים אשר יש להביא בחשבון בדיון בשאלה אם להכיר בשיתוף ספציפי בדירת מגורים, ונאמר כי אלו אינם רשימה סגורה וכל מקרה יידון לגופו.

8. בענייננו מתקיימים, ולטעמי במובהק, התנאים הנדרשים להגעה למסקנה בדבר קיומה של כוונת שיתוף ספציפית בדירה.

המבחן כולל שורת פרמטרים אשר אינה רשימה סגורה, אינו מבחן טכני, ואינו בבחינת תוצאת צבירה מספרית של נתונים, סכומי השקעה, שנות מגורים וכיו"ב נתונים.

יש לבחון כל מקרה לגופו, ולהגיע למסקנה בדבר הכוונה השיתופית הספציפית כפועל יוצא ממכלול הנתונים, מהמשמעויות השונות ולעיתים המנוגדות של כל נתון, גרסאות הצדדים, ובחינת כל אלו, על מנת לעמוד על אומד דעת הצדדים וכוונתם.

מצאתי לנכון להדגיש את שלילת ההיבט ה"טכני" של המבחנים, לאור כך שלטעמי אין לערוך בחינה של הפסיקה אשר קבעה או דחתה קיום כוונת השיתוף הספציפי בהתבסס על מספר השנים בכל פסק דין וכיו"ב נתונים כאמור. המסקנה הינה תוצאת שילוב כל הנתונים, אשר ביניהם קיים לעיתים מתח, ויש לתת בנסיבות מסוימות משקל רב יותר לנתון אחד על פני אחר.

כך, יכול ומספר שנים קטן של מגורים משותפים בדירה יקבל משקל נמוך, לאור כך שנסיונות אחרות תומכות בקיומו של שיתוף, ולהפך, יכול והעדר נסיונות אחרות התומכות במסקנת שיתוף, יחייב צורך במגורים משותפים משך תקופה ארוכה, מספר שנים רב, ומשקל משך התקופה יהיה משמעותי יותר.

קביעת קיומה או העדרה של כוונת השיתוף הספציפי, מכח הדין הכללי, יכולה להישען על שורה ארוכה של פרמטרים, בהם כאלו אשר בחינתם בנפרד מביאה למסקנות נוגדות".

הווי אומר, על הערכאה השיפוטית המבקשת להכריע בתביעת שיתוף ספציפי, לבחון את המקרה הספציפי שלפניה, בהתחשב בקריטריונים שנקבעו בפסיקה אך תוך הפעלת שיקול דעת אודות המקרה לגופו ולא על פי קריטריונים יבשים.

זאת משום שמהותו של השיתוף הספציפי הינה קביעת הערכאה השיפוטית כי אורח החיים האישי והכלכלי של הצדדים, מלמד על כך שראו האחד בשני שותף כלכלי מלא, מה שמצדיק החלת בעלות התובע על נכס הנמצא בבעלות צד שני, על אף שמצד הוראות החוק לכשעצמן אין לתובע זכות לבעלות בו ולמרות שהנתבע כופר עתה בבעלות התובע, אך היות והתנהלות במשך השנים לימדה על התנהלות שיתופית, מציאות זו מחייבת החלת בעלות של התובע על הנכס.

לפיכך בית הדין מחליט, כי התנהלות הצדדים במקרה שלפנינו, מלמדת על כוונה חד משמעית לשתף האחד את השני ברכוש שהובא על ידו, הן הבעל ששתף את האישה בכספים שהביא טרם הנישואין באמצעות רישום הדירה על שם שני הצדדים, הן האישה אשר הביאה אל הנישואין נכסים שניתנו לה במתנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התנהלות הצדדים - שיתוף מלא

תחילה יש להידרש לעובדה שאינה שנויה במחלוקת, שדמי השכירות עבור הדירות הופקדו לחשבון המשותף.

במקרה בעל מאפיינים זהים כמעט לנידון שלפנינו, כתבו כב' השופטים יהודית שבח, שאול שוחט ויונה אטדגי (עמ"ש 40404-04-15) את הדברים הבאים:

"ענייני הרכוש"

4. המערער מלין בערעורו על הכללת שתי יחידות הדיור בפ' ובדירה בל' בגדר הנכסים בני האיזון חרף היותם נכסים "חיצוניים" שנרכשו על ידו טרם הנישואין ועותר להחרגתם.

5. בית משפט קמא, שהיה ער לחיצוניותם של הנכסים נושא הערעור, בחן את התנהלות המערער והמשיבה 1 בכלל, וביחס לשני הנכסים בפרט, וקבע את הקביעות העובדתיות הבאות:

א. עם נישואי השניים סגרה המשיבה 1 את חשבון הבנק שלה והצטרפה כבעלים נוספים (ולא רק כבעלת זכות חתימה כגרסת המערער) לחשבון של המערער בבנק.

ב. חשבון הבנק, שהפך למשותף עם צירופה של המשיבה 1 לו כבעלים, שימש אותה כחשבונה הפרטי היחיד עד למועד הקרע. למשיבה 1 לא היה חשבון פרטי אחר למעט חשבון עסקי ששירת את משרד עורכי הדין שלה ושל אחותה.

ג. הכנסות המשיבה 1 הופקדו לחשבון המשותף אליו צורפה וחשבון זה שימש להוצאות משק הבית המשותף, לרכישת נכסי מקרקעין נוספים (שלא היתה לגביהם מחלוקת כי הם בני איזון) ואחזקת הנכסים שבמחלוקת.

ד. שכר הדירה שהתקבל מהשכרת הנכסים הופקד בחשבון משותף זה. ה. שני הנכסים שבמחלוקת, נשאו משכנתאות ואלו נפרעו במהלך השנים על ידי הצדדים מהחשבון המשותף אליו הופקדו גם הכנסותיה של המשיבה 1 מעבודתה.

6. נוכח ממצאים עובדתיים אלה, שלא ראינו מקום להתערב בהם, קצרה הדרך ליישומה של "הילכת השיתוף הספציפי" על הנכסים שבמחלוקת, כפי שעשה נכונה בית משפט קמא.

הנה כי כן, העובדה שכספי השכירות הופקדו לחשבון המשותף שממנו נפרעה המשכנתא עבור הנכס, מלמדת על כוונה ברורה לשיתוף ספציפי מצידו של בעל הנכס, כפי שנימקו זאת בהמשך פסק הדין:

"צירופה של המשיבה 1 לחשבון של המערער בו החזיק טרם הנישואין וסגירת חשבונה שלה; העדרו של חשבון פרטי אחר למשיבה 1; הפקדת הכנסותיה לחשבון האמור, ופירעון התשלומים החודשיים של המשכנתאות מחשבון זה במשך שנות הנישואין ועד למועד הקובע – מחייבים החלת דין שיתוף על נכסים אלה. זאת ועוד, דמי השכירות שהופקו מהשכרתם הופקדו לאותו חשבון משותף, שכזכור הופקדו אליו גם הכנסות המשיבה 1 וממנו נפרעו התשלומים החודשיים של המשכנתא. הטמעת הפירות של נכסים אלה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ל'קופה המשותפת', על רקע ההתנהלות הכללית של בני הזוג אשר בחרו להתגרר בשכירות ולהשקיע את רווחיהם בנכסי מקרקעין (נקנו שתי דירות נוספות במהלך הנישואין שלא היתה מחלוקת על השיתוף בהן – סעיף 59 לפסק הדין) מצדיקה ואף מחייבת החלת דין השיתוף גם על הנכסים עצמם, על אף שלא מדובר בדירת מגורים זאת נוכח התנהלותם, כאמור, של בני הזוג, אשר בחרו לגור בשכירות ולהשקיע את רווחיהם בנדל"ן (ראו בהקשר זה ספרו החדש של פרופ' שחר ליפשיץ "השיתוף הזוגי"). (הוצאת נבו עמ' 185-187).

נמצית למד מכל האמור, כי כאשר כספי השכירות עבור נכס מופקדים בחשבון המשותף שממנו נפרעת המשכנתא, עובדה זו מצדיקה ואף מחייבת את החלת דין השיתוף גם על הנכסים עצמם.

אמנם האישה טענה כי העובדה שהשכירות כיסתה את עלות המשכנתא, זו סיבה לדחות את תביעת הבעל, אך כאמור, בפסק הדין המצוטט נכתב כי אדרבה, היא הנותנת, הפקדת דמי השכירות לחשבון המשותף מלמדת באופן מובהק על כוונת שיתוף.

בנוסף, ההתנהלות הכוללת של בני הזוג לאורך כמעט כל שנות הנישואין הרבות, מלמדת על כוונה הדדית לשיתוף, הן הבעל אשר הכניס סכומים גבוהים הרבה יותר מהאישה לצורך רכישת דירות המגורים, כמו גם במשכורתו הקבועה שהייתה גבוהה פי כמה וכמה משל האישה, לפיכך, כאשר הבעל תובע שותפות בנכסים הרשומים האישה, אין זו "תביעה לניצול ספציפי" כפי שקורה לא אחת בתביעות מעין אלו, אלא זו תביעה לשיתוף כאשר התובע נהג בהדדיות בכל הנוגע לחלקו, ניתן לומר כי הבעל קיים בעצמו "נאה דורש ונאה מקיים".

נתון נוסף ומשמעותי הוא, מאות אלפי השקלים ששולמו מהחשבון המשותף עבור הוצאות שונות בגין הדירות בהתאם לאסמכתאות שהוצגו על ידי הבעל כאמור, כאשר אין חולק כי חלק הארי מהחשבון המשותף בא מהכנסות הבעל, אמנם מאות אלפי שקלים במקרה זה הינם חלק קטן יחסית לסכומים הכוללים של התביעה משום שערך הדירות עומד על מיליונים רבים, אך בהחלט זהו נתון משמעותי שיש לקחת בחשבון.

לענין זה יפים הדברים שציטטה האישה בסיכומיה (תמ"ש (נצ) 12236-04-09):

"בשלה המקרים הובהר, כי על הטוען לשיתוף ספציפי להרים נטל של ממש לרבות אסמכתאות, כי הצדדים השקיעו ממשאבים משותפים, השקעות של ממש".

במקרה זה, אין ספק שהוצגו אסמכתאות מצד הבעל על השקעות של ממש, בסכומים של מאות אלפי שקלים כאמור, ממשאבים משותפים.

נוספת על כך העובדה שבני הזוג הנהיגו משטר כלכלי משותף לחלוטין, התנהלו כל השנים מחשבונות משותפים ללא כל הבחנה אודות מקור הכספים הנכנסים אליהם והיוצאים מהם, גם זה הינו פרמטר משמעותי המלמד על הכוונות האישיות והכלכליות של בני הזוג, שמשך חיי הנישואין שלהם היה משמעותי מאד ואין מדובר בנישואין קצרים כלל ועיקר.

זהו האדן הראשון שעליו מתבססת החלטת ביה"ד לקבל את תביעתו של הבעל לשיתוף ספציפי בנכס בכללותו, שכן אף אם נצא מנקודת הנחה שהקרקע שניתנה במתנה מוחרגת מחוק יחסי ממון וכמו כן הדירות שעליה שנרשמו רק על שם האישה, אך כיון שההתנהלות מלמדת על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כוונה לשיתוף, יש לקבל לפי זה את תביעת הבעל באופן כולל, לשותפות מלאה בשתי הדירות שנתרו כולל רכיב הקרקע.

פירות נכסים שאינם בני איזון

בנוסף, ההחלטה נשענת על אדן נוסף, כדלהלן:

בסיכומיה של האישה עלתה סוגיה זו של פירות נכסים שאינם בני איזון, טענתה היא, שהואיל והקרקע שניתנה לה במתנה אינה ברת איזון לשיטתה, לפיכך גם הדירות שנבנו עליה, יש לראותן כפירות הקרקע ופירות אלו, לטענתה, אינם בני איזון כפי העץ שממנו צמחו, שהיא הקרקע.

האישה הסתמכה כאמור על פסק דין שניתן על ידי אב"ד הרכב זה בתיק 895985/6, לדברי האישה מפסק דין זה יש ללמוד כי גם הדירות, שהן פירות הקרקע שאינה בת איזון לטענתה, אינן בנות איזון.

אכן, מעיון בפסק הדין, יש ללמוד את ההיפך הגמור.

לצורך כך נצטט את החלק הרלוונטי מפסק הדין:

"עלינו לברר מה דינם של הרווחים מבחינת חוק איזון המשאבים: האם הרווחים הם חלק אינטגרלי מהקרן שהייתה קודם הנישואין וממילא גם הרווחים אינם בני איזון כמו הקרן; או שאמנם הרווחים נוצרו מהקרן, אך לצורך האיזון הם עומדים בפני עצמם, שהרי לא גרע זה מזכויות סוציאליות שצוברים בני הזוג ממקום עבודתם במהלך שנות הנישואין, אף שכל אחד מהם התחיל את צבירת זכויותיו מאותו מקום עבודה קודם הנישואין?"

אלא שיש להבדיל בין המקרים: זכויות המצטברות ממקום העבודה הן חלק מהמשכורת החודשית, ובכל חודש המשכורת היא תמורת העבודה של החודש שחלף, ואין לה כל קשר למשכורות שקדמו, והזכויות החודשיות גם הן חלק מהמשכורת.

לעומת זאת: רווחים מצטברים ממניות, מתכניות חסכון או מכל השקעה אחרת, הם תוצאה ישירה של סכום הקרן שהיה קיים קודם הנישואין, וכפי שידוע אחוז הרווחים משתנה בהתאם לסכום הקרן, ולכן אפשר להגדיר את הרווחים כחלק בלתי נפרד מהקרן גם לעניין חוק יחסי ממון.

הנכסים שאינם בני איזון

ז. לצורך הבירור עלינו לבדוק מהו המתווה המשפטי בדבר רווחים שהצטברו במהלך חיי הנישואין מנכס השייך לאחד מבני הזוג ושנקבע בחוק יחסי ממון בין בני זוג שאינם בני איזון?

בסעיף 5 לחוק נקבע: "עם פקיעת הנישואין עקב גירושין או עקב מותו של בן זוג זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג [...]"

זהו הסעיף הקובע ככלל, ולצד הכלל יש יוצאים מהכלל שנקבעו בשלושה סעיפי קטגוריה הממעטים נכסים וזכויות ששוויים לא יאוזן בעת פקיעת הנישואין:

"1. נכסים שהיו לבן הזוג ערב הנישואין או שקיבל במתנה או בירושה בתקופת הנישואין.

[...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח. המקרה הנדון בפנינו משתייך לקטגוריה המופיעה בסעיף 1, אשר עוסק בנכסים שלא נוצרו מחמת יגיעת בני הזוג בתקופתם המשותפת כנשואים, אלא שהיו בחלקו של אחד מבני הזוג טרם הנישואין מכוח יגיעתו או – אף בתוך תקופת הנישואין – נפלו בחלקו נכסים מכוח קרבה משפחתית או חברתית או אחרת. על כל פנים: אין לנכסים אלו כל קשר עם הנישואין.

עקב מהותם של נכסים אלו, הוציא המחוקק נכסים אלו מתחולת הסדר איזון המשאבים, היות שכל מהותו ואופיו של חוק יחסי ממון הם ביחס לנכסים אשר נרכשו על ידי בני הזוג במהלך הנישואין. לכן נכסים אלו מוגדרים כנכסים מופקעים מהסדר האיזון.

ההבחנה בין השבחה שהיא פרי הוצאה או עמל לבין כזו שנוצרה מאליה

ט. לאור האמור מתעוררת שאלה במקרה דנן: מה דינם של הרווחים שהתווספו לנכסים המופקעים מאיזון במהלך תקופת הנישואין? האם יש להגדירם כחלק בלתי נפרד מהנכסים המופקעים ודינם כדין הנכסים שאינם בני איזון, או שמא יש להגדיר רווחים אלו כנכסים העומדים בפני עצמם למרות יסודם – נכסים המופקעים מאיזון?

מצינו בתלמוד חילוקים בין סוגי השבחות של נכסים והנפקותה היא לעניין זכותו של בעל חוב לגבות מהשבחות אלו.

בגמרא (מסכת בבא מציעא דף טו ע"א) מובא: "אמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח."

פירוש: כידוע אדם שהלווה לחברו הלוואה בשטר – נכסיו של הלווה שנמצאים ברשותו בשעת ההלוואה משתעבדים לתשלום החוב. במקרה שהלווה לא יפרע – בהגיע זמן הפירעון – את חובו, יוכל המלווה לגבות חובו מנכסי דלא נידי של הלווה.

לכן: אם הלווה מכר את נכסיו לאחר ההלוואה, יוכל המלווה לפרוע את חובו מהלקוחות שקנו את הנכסים שכבר השתעבדו לתשלום ההלוואה.

על זה אומר שמואל את דינו, שכשלוקח קנה את הנכסים מהלווה כאשר נכסים אלו כבר משועבדים למלווה לפירעון הלוואתו ובמהלך התקופה שהנכסים היו ברשותו הלוקח השביח נכסים אלו, הדין הוא שהמלווה גובה – כמובן, את גוף הנכס שכבר נשתעבד להלוואתו עם מתן ההלוואה ללווה – ואף את השבח שהשביח נכס זה יגבה המלווה.

במסכת בבא בתרא (דף קנו ע"א) מובאת סוגיה שמהווה השלמה לסוגיה הנ"ל: באילו תנאים זוכה המלווה בשבח ששבחה הקרקע ברשות הלוקח. יש בזה אריכות דברים, ואין כאן המקום להאריך בזה.

על כל פנים, היוצא מהסוגיה שם, שאימתי המלווה רשאי לגבות את השבח שהשביחה הקרקע ברשות הלוקח – דווקא כאשר הלווה התחייב למלווה בשטר חוב שבו הוא משעבד לחוב "כל הנכסים שאקנה בעתיד".

כתב הנימוקי יוסף (בסוגיה שם במסכת בבא מציעא – דף ז ע"א מדפי הרי"ף) וכך לשונו:

"אמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח – בין שבחא דממילא בין שבחא דמחמת הוצאה, אלא דשבחא דממילא כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקה שרטון או שהוקרה הקרקע – בעל חוב גובה כל השבח, משום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דלא חשבינן ליה כדבר שלא בא לעולם אלא כאילו היה בעולם בשעת השעבוד וקנאו ליה למלוה מתחלה [...] ובשבחא דמחמת הוצאה – לא שגא שבחא שהוא כנגד הוצאה או שבח שהוא יתר על ההוצאה – לא גבי ליה בעל חוב כולו או חציו וכדכתב ליה 'דאקני' [...]

העיקרון המתבאר מדברי הנימוקי יוסף (כלי להתעכב בכל הפרטים הנזכרים בדבריו), הוא שכאשר השבח שהשביחה הקרקע המשועבדת למלוה לפירעון נובעת מעבודתו של הלוקח או הושג באמצעות השקעת משאבים שהשקיע הלוקח – הרי שהשבח זה היא אמנם תוספת לנכס, אבל היא גם עומדת בפני עצמה, והרי זה כאילו נוצר כאן נכס חדש.

לכן: בשעה שחל שעבודו של המלוה על נכסי הלווה, דהיינו בשעת הלוואת המעות, וודאי שהשעבוד אינו יכול לחול על נכס עתידי שטרם בא לעולם – כלומר על השבחה שכאמור נובעת מהשקעה פיזית או כספית שהרי זה כנכס חדש, ומכאן: כדי שיוכל לחול שעבודו של המלוה גם על נכסים עתידיים שיתווספו לנכסי הלווה, צריך הלווה לכתוב למלוה בשטר חוב "דאקני" (= "אני משעבד מה שאקנה"), כאמור אין כאן מקומה של הלכה זו של כתיבת "דאקני" ולכן לא ניכנס להלכה זו).

לעומת זאת: השבחה הנובעת מגורמים חיצוניים, כגון שתנודות בשוק הנדל"ן גרמו לקרקע להתייקר, אם כן הנכס השביח ללא התערבות גורם אנושי דהיינו בעל הקרקע שהוא הלוקח שקנה את הקרקע מהלווה – השבחה שכזו היא חלק בלתי נפרד מהנכס, ולכן יש להחשיב השבחה זו כאילו כבר הייתה בעולם בשעת מעשה ההלוואה, וממילא גם על השבחה זו חל שיעבוד לפירעון החוב.

דברים אלו מפורשים גם בדברי הרמב"ם (פרק כא מהלכות מלווה ולווה הלכה א'), שחילק בין שבח שנוצר מחמת הוצאה לבין שבח שנוצר מחמת עצמו.

מקור לחילוק זה מביא הש"ך בחושן משפט (סימן קטו ס"ק ה'), וכך לשונו:

"אבל לפי עניות דעתי נראה דכוונת הרמב"ם דשבחא דממילא טורף אף בלא 'דאקני', ודברי הרמב"ם עיקר ומוכרחים בזה. וגם דעת הרבה פוסקים כן וכמו שאבאר: דהא איתא בש"ס פרק מי שמת, דטעמא דבעל חוב גובה חצי שבח משום 'דאקנה' הוא, ועל כרחך היינו בשבח דמחמת הוצאה, אבל בשבח דממילא מוכח בהדיא בש"ס [...] דהוי 'דקנה' ולא 'אקנה' (= נחשב מה שקנה כבר בעת ההתחייבות ולא צריך להתבסס על שעבוד 'מה שאקנה'), דאמרינן התם (דף קכג – קכד) דאין הבכור נוטל פי שנים בשבח משום דהוי 'ראוי', ובשבח דממילא נוטל פי שנים משום דהוי 'מוחזק'. וכן כתב הרשב"ם (שם דף קכג ע"ב) וזו לשונו: 'וילדה – נוטל בכור פי שנים בהאי ולד הואיל ושבחא דממילא הוי ודמי כאילו הוחזק בו אביהן, אבל בנו בתים – דהא שבחא על ידי היתומים עצמם הוא ולא ממילא לא קשקיל פי שנים דראוי הוא'. עכ"ל [...]"

בש"ך שם יש אריכות דברים. מכל מקום, הש"ך מדמה דין בכור שנוטל פי שנים לדין פריעת חוב, ומוכיח מהדין בבכור שכידוע אינו נוטל 'פי שנים' שהוא החלק הנוסף מדין בכורתו, מנכסים 'ראויים' דהיינו נכסים שלא היו קיימים בשעת מיתת האב אלא רק היו ראויים לבוא מחמת נכסי האב, כגון נכסים שהשביחו לאחר מיתת האב. והוכיח הש"ך מסוגיית הגמרא והמפרשים, שדווקא בשבח שאינו בא 'ממילא' – זאת אומרת ללא פעולה או השקעה של גורמים אנושיים – כגון שאחיו של הבכור בנו בתים על קרקעות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הירושה לאחר מות אביהם, שזה, כאמור, נידון כנכס בפני עצמו שנוצר לאחר פטירת האב, אף שהוא – פיזית – חלק בלתי נפרד מקרקע הירושה שבה הבכור נוטל פי שניים; וכגון השבחת הקרקע מקרקע חקלאית לקרקע הראויה למגורים – בזה פער ההשבחה הוא נכס חיצוני העומד בפני עצמו ועליו לא חל הדין שהבכור ייטול בו חלק בכורתו, אלא נוטל חלקו באופן שווה כשאר אחיו כי כאמור שבח זה יש לו דין 'ראוי' ולא דין 'מוחזק'.

לעומת זאת: אם זהו שבח הבא 'ממילא' ללא התערבות של גורם חיצוני, כגון שהתייקרו קרקעות הירושה לאחר מות האב – שבח שכזה ייחשב כחלק בלתי נפרד מהנכס שעליו חל דין ירושת הבכור, ואף ששבח זה לא היה קיים בשעת פטירת האב, ייטול הבכור פי שניים גם מהשבח שהוא עליית ערך הקרקע, (אף אם העלייה מושפעת מכוחות אנושיים בשוק הנדל"ן הארצי). השבחה הבאה מאליה, כמו התייקרות ערך קרקע הירושה לאחר פטירת המוריש, אם לא התרחשה בעקבות פעילות של שאר היורשים, היא בגדר שבח 'מוחזק' ולא 'ראוי', דהיינו אנו מגדירים השבחה זו כמגולמת בנכס כבר בשעת פטירת האב.

י. מתבאר מההלכה של ירושת הבכור, שכל השבחה שהשביחו הנכסים מאליהם זו השבחה שאף שבשעת פטירת האב המוריש טרם יצאה לפועל, פוטנציאל השבחה זו נחשב כבר כקיים בשעת הפטירה, ולכן זה בגדר 'מוחזק', והבכור ייטול גם בשבח זה 'פי שניים' המגיע לו מדין הבכורה.

מה שאין כן שבח שהוא תוצאה ממאמץ של יורשים – אף שהשבחה זו נעשתה באמצעות נכס הירושה, ומהבחינה הפיזית לא ניתן להפריד בין הנכס לבין השבחה – מבחינת ההגדרה ההלכתית ההשבחה נחשבת כנכס בפני עצמו. ונכס זה – מאחר שהוא נוצר לאחר פטירת המוריש – הרי שהוא לא היה 'מוחזק' בין נכסי הירושה, אלא רק היה 'ראוי' לבוא מחמת נכסי הירושה ועליו לא חל הדין שבכור ייטול בו את חלק בכורתו (פי שניים).

יא. זה, כאמור, ביאור דברי הש"ך הנזכרים, שלדבריו דין ירושת בכור הוא המקור לחלוקה בין סוגי ההשבחה גם בדין גביית חוב שכאשר נכסי הלווה משועבדים לפירעון ההלוואה נמכרו והשביחו, יש להבדיל בין אם השבח נוצר מאליו או שנעשה על ידי מעשיו של הלווקח.

יישום האמור לעיל בנידון שבפנינו

יב. מכאן נשוב לנדון דנן: כאמור, עסקינן במקרה שלאחד מבני הזוג (הבעל לשעבר) היה ערב הנישואין סכום כסף גדול, וכפי שנראה ממסמכי הבנק שצורפו לתגובת בא כוחו הנתבע.

לאחר נישואין עם התובעת, היה הנתבע 'מבלה' שעות רבות בבנק ומשקיע זמן ניכר כדי לייצר רווחים מכספו באמצעות השקעות במניות, ואכן באמצעות השקעותיו במניות הצליח הנתבע להשביח את כספו ולהגדיל את הסכום.

מאחר שכאמור, השבחה זו נעשתה לאחר הנישואין על ידי השקעה של מאמץ וזמן לא מבוטל, אם כן הרי זה מוגדר כעבודה של ממש לכל דבר ועניין, וכידוע כל השקעה המניבה פירות שהיא תוצאה של מאמץ של אחד מבני הזוג בתקופת הנישואין, נחשבת למשאב משותף אשר פרותיו יחולקו בין הצדדים בחלקים שווים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדוגמה הבולטת לכך שפרות השקעה על ידי מאמץ של אחד מבני הזוג בתקופת הנישואין נחשבת למשאב משותף לצורך האיזון, היא הנושא של חלוקת זכויות סוציאליות שצברו בני הזוג במהלך הנישואין – כל אחד בנפרד במקום עבודתו, וזה כתוצאה של השקעה פיזית, זמן וכישורים מיוחדים. זכויות אלו נכללות באיזון. והוא הדין בהשקעות של נכסים המופקעים מאיזון, שהם תוצאה של עבודת אחד מבני-הזוג שהושקע בה זמן ומאמץ יכללו באיזון המשאבים.

ראה פסק דין של השופטת נ' מימון (תמ"ש 021342/04), וכן בכתב העת הפרקליט ל', תשל"ו, במאמרו של פרופ' ג' טדסקי "איזון משאבים בין בני הזוג".

יג. אמנם קיים הבדל מהותי מאוד בין ההלכה של גביית חוב מנכסי הלווה שהושבחו על ידי הלוקח, לבין חוק איזון המשאבים:

בעוד בדין בעל חוב שגובה מנכסי הלווה שנמכרו והושבחו על ידי הלוקח הנכס כבר היה משועבד למלווה משעת מעשה ההלוואה, וכך הלוקח השביח נכס כאשר למלווה יש כבר זיקה אליו; בחוק בסעיף 4 לחוק יחסי ממון איזון המשאבים בין בני זוג נקבע לגבי העדר תוצאות במשך הנישואין, כדלהלן:

"אין בכריתת הנישואין או בקיומם כשלעצמם כדי לפגוע בקניינם של בני הזוג, להקנות לאחד מהם זכויות בנכסי השני או להטיל עליו אחריות לחובות השני."

ההוראות העולות מהסעיף הנ"ל – משמעותן שכל אחד מבני הזוג רשאי לבצע ברכושו פעולות כרצונו במשך כל תקופת הנישואין, ואין לבן הזוג השני כל זכות ברכושו זה, ומאחר שאין לו זכות, יכול בן זוגו (בעל הרכוש) 'לאכול' את כל ההשקעה שנוספה לרכושו, ובן הזוג השני לא יוכל בבוא העת לתבוע את מחצית משווי ההשקעה שנאכלה, כל עוד לא מדובר בהברחה.

ברם, למרות הוראת הסעיף הנ"ל, כאשר מדובר על השבחה המוגדרת כנכס חיצוני שקיימת עם פקיעת הנישואין, יחולו עליה הוראות הסדר איזון המשאבים, מפני שהרציונל בחוק איזון המשאבים בין בני זוג נעוץ בכך, שאם ההשבחה נעשתה במאמץ משותף של שני בני הזוג – כאשר לולא המאמץ המשותף, ההשבחה לא הייתה באה לעולם – זהו הישג משותף של בני הזוג לצורך האיזון, ובוודאי אם ההשבחה נעשתה על ידי עבודתו של בן הזוג שאינו בעל הנכס, מגיעה לו מחצית השווי הכספי של ההשבחה.

בית המשפט (בתמ"ש 21342/04 הנ"ל) הרחיק לכת וקבע כי עבודתו של כל אחד מבני הזוג במהלך הנישואין נחשבת למשאב משותף אשר פרות השקעתו יחולקו בין בני הזוג בחלקים שווים. ועל כן גם במקרים שבהם הושקעה עבודה ממשית על ידי בעל הנכס בלבד בתקופת הנישואין, ובעקבות ההשקעה הושבח הנכס, תיכלל ההשבחה באיזון הנכסים, למרות הפקעת גוף הנכס מהאיזון.

ע"כ ציטוט מפסק הדין.

פסק הדין אם כן, עושה הבחנה ברורה בין פירות נכסים אשר נוצרו ללא מאמץ של אחד הצדדים או שניהם, פירות כגון אלו אינם בני איזון כפי העץ ממנו צמחו, לעומת זאת, פירות אשר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוצרו כתוצאה ממאמץ משותף כמו השקעות כספיות אשר נוצרו כתוצאה ממאמץ של אחד מבני הזוג או שניהם, הינם בני איזון למרות שנוצרו מנכס שאינו בר איזון, בהתאם לנימוקים המפורטים לעיל בטוב טעם.

גישה זהה קיימת בפסיקה האזרחית, כך כתבה כב' השופטת נילי מיימון בפסק הדין (תמ"ש 21342-04) שציטטה האישה:

"השבחה הנובעת מנסיבות חיצוניות, כגון תנודות בשוק ההון או בשוק הנדל"ן וכיוצ"ב, הינה במהותה הנכס עצמו ללא התערבות הבעלים או בן-זוגו. לפיכך, יש לזהות השבחה ממין זה עם הנכס, ולהחיל עליה את אותו הדין החל על הנכס קרי – הוצאה מגדרי האיזון כאשר הנכס עצמו איננו בר איזון.

ברם, השבחה הנובעת מעבודת בעל הנכס, בן זוגו או שני בני הזוג, או מהשקעת משאבים משותפים של בני הזוג, בתקופת הנישואין, שונה כליל באופיה. תוצאת השקעת בני הזוג או אחד מהם אשר בגינה הושבח הנכס, ניתן להתייחס אליה כאל תוספת לנכס אולם כעומדת בפני עצמה, קרי לנכס חדש ועצמאי, אשר הושג כתוצאה מהשקעה ומעשים של בן זוג או בני הזוג שנוצרה בתקופת הנישואים כתוצאה ממאמץ של מי מבני הזוג בתקופת הנישואין, ובתור שכזה – לנכס בר-איזון.

הוא הדין כאשר השבחת נכס שאיננו בר איזון נעשתה ע"י נכס בר איזון.

אכן, כבר נפסק על ידי כב' השופט גייפמן כי השבחה שמקורה במשאבים משותפים של בני הזוג דינה להתחלק ביניהם שווה בשווה:

"נכסים שאינם ברי איזון שהושבחו או נרכשו או חלק מהזכויות בהם נצברו על ידי נכסים ברי איזון (להלן: ההשבחה) - מקנים זכות לאישה למחצית השווי הכספי של ההשבחה, כאשר ניתן לחשב את ההשבחה בצמוד לשווי הנכס שאינו בר איזון כערכו להיום.

כיוון שהבעל עשה שימוש בנכסים ברי איזון לצורך השבחה או רכישת נכסים שאינם ברי איזון או צבירת זכויות נוספות בנכסים שאינם ברי איזון - הבעל מנוע על פי דוקטרינה של תום הלב מלטעון לאי זכותה של האישה למחצית שווי הנכסים ברי איזון שהושקעו בהשבחה או ברכישת הנכסים שאינם ברי איזון."

(תמ"ש (תל-אביב-יפו) 23591/96 - אלמונית נ' פלוני . פורסם בנבו);

ואכן, המקרה המובהק ביותר הוא זה בו נכס חיצוני הושבח על ידי נכסים ברי-איזון. בנסיבות אלו מקור ההשבחה הוא בהשקעה משותפת של שני בני הזוג, כאשר לולא השקעה זו לא הייתה ההשבחה באה לעולם, ולפיכך היא בגדר הישג משותף של בני הזוג. בדומה לכך, ניתן להצדיק מתן מחצית השווי הכספי של ההשבחה לבן-הזוג שאינו בעל הנכס, במקרה בו מקור ההשבחה בעבודתו-הוא, בעבודת בן הזוג בעל הנכס או בעבודה משותפת של שני בני הזוג, שכן גם במקרה זה ניכרת מעורבות משאבים אנושיים מתקופת הנישואין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קרי השקעה משותפת, אשר היא שהניבה והיא הגורם לרכישת הנכס, קרי שווי התפוקה, לאמור שווי ההשכחה של הנכס, שהוא נכס העומד בפני עצמו.

כך, למשל, בפרשת אבולוף, פסק בית המשפט העליון כי התמורה שנתקבלה עבור מכירת זכות הדיירות המוגנת בחנות, שרכש הבעל לפני הנישואין, תתחלק בין בני הזוג שווה בשווה. זאת, בין היתר, היות ומשך תקופות מסוימות עזרה האישה בעבודת החנות מבלי שקיבלה שכר עבור עבודתה, ובהתחשב בכך שלאורך השנים שולמו דמי השכירות של החנות מהכנסות בני הזוג (ראה ע"א 2280/91 אבולוף נ' אבולוף. פ"ד מז(5), 596).

במאמרו "על נכסי עבר, על נכסי עתיד ועל הפילוסופיה של חזקת השיתוף" מתייחס ד"ר שחר ליפשיץ לפסק הדין בעניין אבולוף ומחווה דעתו כי,

"במקרה מסוג זה נראה שהתנהגות האישה (תרומתה בבית ובחנות) עשויה להיחשב כמאמץ משותף. מכיוון שכך, במקרה של עליית ערך, זכותה של האישה למחצית מהשבחת החנות במשך הנישואים נובעת מהרציונלים הנורמטיביים של צדק, הגינות ושוויון... אני סבור כי במקרים הללו, השתתפות עקיבה וממושכת של בן הזוג הביתי במאמץ המשותף של תחזוק העסק אמורה להבטיח לו.. את מחצית הפרש בין הערך הנוכחי של הנכס לבין הערך המשוער של הנכס אלמלא הושקע בו המאמץ המשותף במשך הנישואים." ("על נכסי עבר, על נכסי עתיד ועל הפילוסופיה של חזקת השיתוף", ש' ליפשיץ, משפטים לד(3) תשס"ה, 627, בעמ' 723-724. ההדגשה שלי - נ.מ.)

אכן, אף אני סבורה כי בנסיבות האמורות מן הצדק לחלק את ההשכחה שווה בשווה בין בני הזוג, היות והיא הישג משותף שלהם. אמנם, הן פסק הדין בעניין אבולוף והן מאמרו של הד"ר שחר ליפשיץ עוסקים בחזקת השיתוף ולא בהסדר איזון המשאבים, אך שני ההסדרים הנ"ל מושתתים על יסודות דומים, הסדר איזון המשאבים בא לפשט את משטר חזקת השיתוף במטרה שעיקרה להימנע מויכוח ביחס לנכסים שנרכשו בתקופת הנישואין אך נרשמו על שם אחד מבני הזוג.

יודגש כי בפס"ד אבולוף ההתייחסות היא לבן הזוג אשר איננו בעליו של הנכס ואשר השקיע בעצמו ויחד עם בן זוגו בעל הנכס מאמץ ועבודה בנכס.

קשה יותר להכרעה הוא המקרה בו ההשכחה היא תוצאה של השקעת עבודה רק מצד בן-הזוג שהוא גם בעליו של הנכס. בנסיבות אלו לא קיימת, לכאורה, כל מעורבות של בן הזוג השני, לא בנכס גופו ולא בהשכחתו, ולפיכך יתכן שלא קמה כל הצדקה לחלק את שווי ההשכחה בין בני הזוג.

יחד עם זאת, מוצדק כי בנסיבות בהן השכחת הנכסים החיצוניים היא תוצאה של השקעה ממשית של בן הזוג - כגון, במקרה בו לאחד מבני הזוג סכומי כסף שקיבל במתנה והוא מבלה שעותיו וימיו בבחינת השקעות פוטנציאליות, במעקב אחר ההתפתחויות בשוק ההון ובלהטוט בכספיו, ומשקיע כל זמנו בכך והכול במטרה להשביח את המתנה שקיבל - מוצדקת הכללת ההשכחה בנכסי האיזון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עבודתו של כל אחד מבני הזוג במהלך חיי הנישואין נחשבת למשאב משותף אשר פירות השקעתו יחולקו ביניהם שווה בשווה. כך, למשל, יכללו באיזון המשאבים משכורות וזכויות סוציאליות שצברו בני הזוג במהלך הנישואין, אף שכל אחד מהם צבר זכויות אלו בנפרד, בגין עבודתו-שלו וכתוצאה מהשקעת זמנו, מרצו וכישוריו המיוחדים. באותו אופן יש לכלול באיזון גם השבחות - ואף השבחות של נכסים חיצוניים - שהן תוצר של עבודת אחד מבני הזוג.

[...]

אם כן, נראה לסיכום, שגם בנסיבות בהן הושקעה עבודה ממשית על ידי בעל הנכס, ורק על ידו, ובעקבות השקעה זו השביח הנכס, תיכלל ההשבחה באיזון הנכסים אף שהנכס עצמו יותר מחוצה לו.

דין הפירות

כאמור, בכל הנוגע לפירות, עמדת פרופ' טרסקי הינה כי, יש לפרש את שתיקת חוק יחסי ממון בין בני זוג, כהסדר שלילי, שמשמעותו כי דין הפירות להיכלל באיזון. כלומר, כל נכס אשר לא הוצא במפורש מנכסי האיזון הוא נכס בר איזון.

ואולם, אני סבורה כי העדר ההתייחסות המפורשת לפירות הנכסים החיצוניים במסגרת סעיף 5 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, מביאה למסקנה כי הם עצמם נחשבים, באופן עקרוני, לנכס חיצוני. זאת ניתן ללמוד גם מכך שהאמור בהצעת חוק תשל"ז לפיו פירות ותחלופי של נכס "חיצוני" שייכים לרכוש המשותף, לא התקבל ובסופו של יום, קרי, בחוק כפי שחוקק, לא נקבע כך, לא הוזכרו פירות נכס "חיצוני" על אף שכאמור הצעת החוק ציינה אותם כנכס משותף; אם כן, חוק יחסי ממון בין בני זוג לא כלל פירות נכסים חיצוניים בנכסי האיזון.

עם זאת, דין פירות הנכס כדין השבחתו כלומר, יש מקום לבחון את הנסיבות שהביאו לתנובת הפירות, כשם שנעשה ביחס להשבחות, שאף הן, באופן בסיסי ועפ"י לשון החוק, בגדר נכס חיצוני.

לעיתים, הפירות הם רק פועל יוצא של הנכס המניב עצמו, ולא של משאבים שהושקעו בו. במקרים אלו העבודה המושקעת בנכס, על מנת שישא פירות היא שולית. כך, למשל, כשהמדובר בהשקעות כספיים המניבות רווחים או בנכסים נדל"ניים המניבים דמי שכירות. בעל הנכס נדרש לבצע מספר מוגבל של פעולות בסיסיות על מנת להניע את תהליך ההנבה – בחירת תוכנית השקעה, העמדת דירה להשכרה וכולי' – ומשעשה כן ימשיך הנכס לקיים את תהליך ההנבה בכוחות עצמו, בסיוע מועט – טכני בעיקרו – מצד הבעלים.

במקרים אלו אין כל הצדקה להבחין בין הדין החל על ה"עץ" – קרי, הנכס עצמו – לבין זה החל על פירותיו.

לעומת זאת, פירות שהניב נכס כתוצאה מעבודת בעליו, בן זוגו, או שני בני הזוג, או מהשקעת משאבים משותפים של בני הזוג, בתקופת הנישואין, הם בגדר נכס בר-איזון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועם זאת, בהקשר זה אין להתעלם מהוראות סעיף 4 לחוק יחסי ממון בין בני זוג:

העדר תוצאות במשך הנישואין

אין בכריתת הנישואין או בקיומם כשלעצמם כדי לפגוע בקנינם של בני הזוג, להקנות לאחד מהם זכויות בנכסי השני או להטיל עליו אחריות לחובות השני.

העולה מהוראות הסעיף הנ"ל הינו כי, כל אחד מבני הזוג רשאי לבצע ברכושו פעולות כרצונו, ואין בכך כדי לחייב או לזכות את בן זוגו. משמעות הדברים הינה, בין היתר, כי לבן זוג אין זכות ספציפית בפירות נכס "חיצוני" השייך לבן זוגו, ואם ייאכלו במהלך הנישואין לא יוכל לתבוע החזר מחצית שווים – ובלבד שאין המדובר בהברחת נכסים.

היות הפירות נכס שהינו בר-איזון באה לידי ביטוי בשעת איזון המשאבים, אז יכללו באיזון הפירות המצויים ברשות בן הזוג בעל הנכס, באותה העת.

(ההדגשות אינן במקור אך הן רלוונטיות למקרה שלפנינו).

עולה מכל האמור, שהן על פי ההלכה והן על פי החוק, נכסים שאינם בני איזון שהצמיחו פירות, כאשר פירות אלו נוצרו כתוצאה ממאמץ של שני בני הזוג ואף של אחד מהם, הפירות בני איזון, בהבדל מפירות שצמחו מאליהם, כמו עליית ערך וכדומה.

במקרה שלפנינו, בוודאי לפי טענות הבעל כי פעל רבות בנושא הדירות, אך גם לגירסת האישה כי מי שפעל היה היא או מי מטעמה, הרי אין ספק שדירות אינן נוצרות מעצמן על קרקע, כידוע, לפיכך אין מדובר בהשבחה כעליית ערך כפי שטענה האישה בסיכומיה, טענה זו אינה נכונה כלל ועיקר, מדובר כאמור בהשבחה שנוצרה על ידי מאמץ רב, גם של האיש לגירסתו, או רק של האישה ושלוחיה לגירסתה.

לפיכך, גם לשיטתה של האישה שהקרקע אשר ניתנה לה במתנה אינה ברת איזון, למרות זאת, הדירות עצמן, פירות הקרקע אשר נוצרו על ידי מאמץ של אחד הצדדים או שניהם, הינן בנות איזון.

לאור האמור, אין גם מקום לטענה כי המוציא הוצאות על נכסי אשתו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל, שכן, הבעל במקרה זה לא הוציא הוצאות על נכסי אשתו, אלא על נכסים שלו, לאור האמור שהדירות הינן פירות השייכים לשני הצדדים.

(בנוסף ראוי לציין, כי לכאורה דין המוציא הוצאות על נכסי אשתו שאינו מקבל את החזר הוצאותיו, אינו סותר את דוקטרינת השיתוף הספציפי, משום שאינו תובע החזר הוצאות אלא הטענה היא שעצם העובדה שטרח והוציא הוצאות על נכסי אשתו, מלמדת כי ראתה בו שותף מלא ולפיכך כותרת התביעה אינה "החזר הוצאות" כי אם "הוכחת שיתוף", אך כאמור, במקרה דנן אין זה רלוונטי והדברים נכתבו באופן כללי על נושא זה).

זהו האדן השני שעליו נשענת הכרעת ביה"ד, לקבל את תביעת הבעל לשיתוף ספציפי בדירות, אמנם, לפי נימוק זה, תביעתו של הבעל מתקבלת רק ביחס לדירה עצמה, שהיא הפרי שצמח על הקרקע, אך הקרקע נותרת בבעלות האישה.

מאידך, לפי הנימוק הראשון וההוכחות כי בני הזוג נהגו זה בזה בשיתוף מלא, יש לקבל את תביעת הבעל באופן מלא, ולקבוע כי הוא בעלים גם על רכיב הקרקע.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אכן, היות והנושא תלוי בשיקול דעתו של בית הדין הבוחן את התמונה הכוללת, לפיכך, היות ובפועל המשכנתא שולמה רק עבור דירה 30 ואילו המשכנתא על דירה 15 כוסתה ממכירת דירה 45, לפיכך, בית הדין סבור לאחר הפעלת שיקול דעת, כי בהתחשב בכל הפרמטרים הרבים המלמדים על שיתוף כולל מחד גיסא והמצדיקים החלת שיתוף מלא, ובהתחשב בכך שעל פי הנימוק השני יש להחיל שיתוף על שתי הדירות אך לא על רכיב הקרקע כאמור, על כן וגם הואיל ומדובר בחלק משמעותי בנכסים שערכם גבוה מאד, לפיכך יש לקבוע קביעה מאוזנת כי הבעל שותף בשתי הדירות, אך רק בדירות עצמן ולא ברכיב הקרקע שניתן במתנה לאישה לאחר השבחתו מקרקע חקלאית לקרקע העומדת לבנייה.

זאת כאמור למרות שהנימוק הראשון מחייב החלת בעלות הבעל באופן מלא על שתי הדירות והקרקע גם יחד, אך הואיל והקדמנו כי נושא השיתוף הספציפי נתון באופן מיוחד לשיקול דעת הערכאה השיפוטית, זו הכרעתו של בית הדין לאחר שקילת כל הנתונים והנימוקים ההלכתיים והמשפטיים.

הרב נחמיה נשר-דיין

עברתי בעיון רב על דברי עמיתי וידידי הרה"ג נחמיה נשר. בסיכום דבריו אינני מביין מהו נימוקו שהשיתוף הספציפי אינו חל באופן כולל, אלא רק על הדירות עצמן כפי "האדן" השני ולא על הקרקע כפי ה"אדן" הראשון. לדבריו, אם קיימת כוונה לשיתוף ספציפי מדוע לעשות הבחנה בין הרכיבים היינו בין הקרקע לדירות שנבנו עליה ולא לראותם כחטיבת הרכוש המשפחתי (כפי שקבע בהימ"ש העליון בפרשת גדסי נ' גדסי ע"א 234/80).

לכן אבחנו את המקרה מהיבט נוסף ושונה.

אכתוב בקיצור נמרץ כמה קטעי עובדות רלוונטיות מאחר שכבר עמיתי הביא בהרחבה את כל הרקע העובדתי הקשור למתן פסק הדין.

הצדדים נישאו בתאריך 5.5.1994.

במקרה שבפנינו מדובר בקרקע חקלאית ברמת השרון שהייתה שייכת לאם האישה, במשך הזמן הופשר המגרש לבניה. ביום 3.10.04 חילקה אמה של האישה את המגרש לילדיה ונכדיה בהתאם ליחידות הדיור אותן ניתן לבנות על שטח המגרש.

האישה קיבלה מאמה במתנה זכות לבניית שלוש יחידות דיור. לצורך מימון בניית יחידות הדיור נלקחו משכנתאות, כאשר המשכנתאות רשומות על שם האישה והבעל ושולמו מהחשבון המשותף.

בניית הדירות החלה באוקטובר 2010, בפברואר 2013 נמסרו לאישה שלוש הדירות שנרשמו על שמה בלבד.

דירה אחת מתוך שלושת הדירות נמכרה זמן קצר לאחר מכן, ובתמורה שנתקבלה ממכירתה, כיסו את המשכנתא שעל אותה דירה שנמכרה ועל דירה נוספת.

שתי הדירות הנותרות הושכרו ודמי השכירות נכנסו לחשבון המשותף, בחלק משכר הדירה כיסו את המשכנתא הנותרת, ומה שנשאר מעבר לזה משכר הדירה, השתמשו הצדדים לצרכיהם השוטפים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים מתגוררים בדירה משלהם בפתח תקוה אשר רשומה על שם שניהם.

הנתונים המשמעותיים המוסכמים העולים מהתקציר העובדתי:

- הדירות נשואות התביעה רשומות על שם האישה.
- המגרש עליהם בנויות הדירות ניתן במתנה לאישה מאמה בתקופת נישואיה עם בעלה.
- הדירות נשואות התביעה נבנו במהלך חייהם המשותפים של הצדדים.
- המשכנתאות לרכישת הדירות נרשמו על שם שני הצדדים ושולמו מחשבון משותף פרק זמן קצר, עד למכירת אחת הדירות שמתמורתה.
- דמי השכירות שנתקבלו מהדירות נשואות התביעה, נכנסו לחשבון המשותף.
- הצדדים אינם מתגוררים בדירות נשואות התביעה, אלא הן משמשות לעשיית רווחים.

א. הנדון בשתי דירות שנותרו, כאשר הבעל טוען לכוונת שיתוף ספציפי, הן על הדירה והן על הקרקע עליה בנויות הדירות.

כידוע אחד מפסקי הדין היסודיים והשימושיים בכל הקשור לנושא כוונת שיתוף ספציפי, הוא פסק דין (אלמונית נ' אלמוני בע"מ 1398/11). שם כותב השופט י' עמית:

"האם הדירה נתקבלה בתקופת הנישואין מכוח ירושה או מתנה, שאז נדרשת לטעמי מידה גדולה יותר של הוכחה. הדבר נכון במיוחד לגבי דירה שנתקבלה במתנה במהלך תקופת הנישואין. מן הטעם שיש ליתן משקל לכך שנותן המתנה בחר להעניקה רק לאחד מבני הזוג ולכך שבן הזוג השני הסכים, גם אם בשתיקה, כי הדירה שנתקבלה במתנה תירשם רק על שם בן הזוג מקבל המתנה".

לפי זה, בנדון דנן האישה קיבלה מאמה מתנה זכויות בקרקע לבניית שלוש יחידות דיור, והדירות נרשמו רק על שם האישה.

כמו כן, אם האישה חילקה את הזכויות במגרש לכל ילדיה וכן נכדיה, ולאף אחד מילדיה הנשואים לא ראתה לנכון להעניק את הזכויות במשותף עם בן/בת הזוג של ילדיה, מה שמוכיח שלאם לא הייתה כוונה שבן הזוג של בתה יהיה שותף בנכס. וכאמור, כאשר מוכח שהנותן מתנה התכוון באופן ברור שהבעל לא יהיה שותף בקבלת המתנה, לא תועיל כל הוכחה לכוונת שיתוף מצדו של הבעל כל עוד מוכח שלא הייתה כוונה שכזו גם מצד נותן המתנה.

זאת ועוד, הדירות עצמן לאחר בנייתן נרשמו רק על שם האישה. אמנם הבעל טוען שהדבר נעשה שלא בידיעתו, אבל האישה ידעה גם ידעה בדיוק מה היא עושה כאשר רשמה את הדירות על שמה בלבד, מה שמוכיח שהייתה כוונה אקטיבית מצד האישה לא לשתף את בעלה בנכסים.

כידוע, הברית התיכון בכוונה לשיתוף זוהי כוונתו של בעל הנכס (ראה ע"א 806/93 הדרי נ' הדרי, וכן מה שכתבתי בתיק 999700/1 נתניה) היינו האישה.

הסברו של הבעל, שכאשר נודע לו שהדירות נרשמו רק על שם האישה, החליטו שניהם להשאיר את הרישום ולא לשנותו מסיבות של עלויות מיסוי הנובעות משינוי רישום, הינו כמובן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משולל כל טעם, מאחר ואם אכן האישה היתה מעוניינת להעניק לבעלה זכויות בנכס, הצעד הפשוט ביותר, שיערכו ביניהם הצדדים מסמך הבנות כהוכחה לכוונת שיתוף מצד האישה, בפרט כאשר בתקופה זו מערכת היחסים הזוגית (כפי העולה מהפרוטוקולים) בין הצדדים לא הייתה משופרת במיוחד, לכן קשה לקבל את זה שהבעל קיבל את זה בשלוות נפש שהדירות נרשמו רק על שם אשתו אם סבור שהוא שותף מלא בדירות אלו.

אך לא רק זו, אלא כאמור הצדדים לא התגוררו בדירות נשואות התביעה, דירות אלו שימשו כנכסים עסקיים למטרות רווח. זהו פרמטר נוסף המחייב מידת הוכחה גבוהה יותר לכוונת שיתוף (ראה ע"א ליברמן נ' ליברמן 630/79, וכן ע"א 595/64), בשונה לחלוטין מנכס חיצוני שמשמש את בני הזוג כדירת מגורים, וכאמור אף אם מצד הבעל היתה כוונה ברורה לשיתוף, מצד האישה ואמה קשה לומר זאת.

בהמשך ישיר לאמור, אחד הפרמטרים הידועים לצורך הוכחה לכוונת שיתוף זו מערכת היחסים הזוגית ששררה בין הצדדים בתקופת חייהם המשותפים בנישואים, כפי שהגדיר זאת השופט עמית בפסק הדין הנזכר, התנהגות הצדדים – אווירה כללית של שיתוף ושל מאמץ משותף (או כהגדרתו של פרופ' ליפשיץ "אורח חיים קישורי"), או כהגדרתו של הנשיא ברק (כתוארו אז) (בג"צ 3995/00 נ' ביה"ד הגדול) אכן יסוד הכרחי בחזקת השיתוף, כמו גם בהחלטה על נכס זה או אחר היא ההרמוניה בין בני-הזוג, כוונת השיתוף והחיים המשותפים ביניהם (ראה גם ע"א 1918/92). בתקופה הרלוונטית לתביעה זו, מערכת היחסים הזוגית בין הצדדים לא הייתה מאופיינת באהבה יתירה, כפי שעולה מחקירות הצדדים בדיון שהתקיים בתאריך 6.1.21 כדלהלן בחקירת הבעל:

ש- בתחילת הנישואין יש קרקעות חקלאיות בשנת 2010 הרומנטיקה שלטה? אני ארענן בשנת 2010 היה משבר בנישואין והיה משבר אישי ורצית לנסוע לנפאל?

ת- לא רציתי לנסוע לנפאל אמי זכרונה לברכה זה היה בדיוק שהיא נפטרה ועד אז חשבתי שהכל בסדר ואז גיליתי שהעזר כנגדי לא נמצא שם בשבילי היה סוג של משבר והנסיעה לנפאל לא קשורה בכלל. אני מתנדב בכל מיני מקומות וזו היתה נסיעה להתנדב בחו"ל בדומה למה שאני עשיתי ועושה היום גם בארץ.

ש- אז הרומנטיקה כבר לא מושלמת?

ת- אנחנו לא הולכים לטיפול זוגי כשאני חוויתי משבר כתוצאה ממותה של אמי ז"ל וראיתי שבת הזוג לא נמצאת איתי פיזית ונפשית בתמיכה הרגשית לא טוב הצעתי לה ללכת לטיפול. נכון.

ש- מה שאומר שכבר לא כל כך סמכת עליה היא לא היתה שם בשבילך סמכת עליה?

ת- אני תיארתי את המצב אני לא מבין את השאלה זה לפני 10 שנים. היה משבר וכתוצאה ממנה בקשתי ללכת לבירור.

ש- אמרת לה את אמא טובה אישה טובה אבל לא מתאימה לי?

ת- אני לא אמרתי את זה אני הרגשתי פגיעה לא הבנתי מה קורה רק חשבתי שכדאי ללכת לבירור זוגי שישפר את המצב. המצב לא השתפר מכיון שהיא סירבה ללכת לטיפול ואחרי חודשים רבים שבקשתי הסכימה ללכת לטיפול אחד ופוצצה אותו היתה לה טענה שהמטפלת תפסה צד ולא מצא חן בעיניה.

ש- נכון שהיא אכזבה אותך?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ת- את מנסה להכניס לי מילים לפה. אני ניסיתי להבין אותה.

ש- מה הרגשת כלפיה?

ת- היא היתה אשתי ואני רציתי להמשיך.

ש- וחשבת שהם ישרדו?

ת- לא היה הכי טוב אבל יש בנות וחשבתי שנמשיך הלאה.

[...]

ש- במהלך עשר השנים באיזה טיפולים הייתם?

ת- לא היה טיפול הייתה פגישה אחת שרונית לא רצתה לקיים פגישות למרות פניותי להמשיך היה לה קשה וקבלתי את זה.

ש- מתי הייתם אצל אילת?

ת- אחרי פרוץ המשבר הוא פרץ בסוף הלימודים בערך פברואר מרץ '17.

ש- ומתי אצל ליאורה?

ת- אחרי זה.

ש- ואצלה אמרת לפחות 7 שנים אני רוצה להתגרש?

ת- אני אמרתי בכעס חבל שלא קרה לפני כן.

ש- למה אמרת את זה?

ת- כי כעסתי על כל צורת הפרידה.

ש- כי לא היה טוב גם אז?

ת- היו דברים טובים והיו דברים לא טובים.

ש- אתה אמרת למטפלת אני כבר 7 שנים רוצה להתגרש?

ת- אני אמרתי בכעס ולא שופטים אדם בכעסו בפגישה אחת או שתיים שהייתי שחבל שזה לא קרה קודם אם זו ההתנהלות של רונית.

ש- מה היתה ההתנהלות? עם איזו אישה היית?

כך גם בחקירת האישה באותו דיון:

ש- נקודה אחרונה לדברייך מ2009 היו יחסים רעועים עשית משהו לתקן?

ת- משהו אנושי לא טיפול כי הלכנו פעם אחת ולא היה מוצלח וניסיתי לדבר איתו יותר מפעם אחת ההליכה לטיפול היתה שבשנת 2008 חזרנו מאיזה טיול אמר שהוא לא נהנה וצריך טיפול.

ש- מה היתה המטרה ללכת לטיפול משותף?

ת- לחיזוק הקשר וקירוב לבבות.

ביה"ד: מה זה שייך לנושא?

ב"כ הבעל: רבותי לא מבינים שזה שייך.

ב"כ הבעל:

ש- את הפסקת את הטיפול?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ת- התחושה שלי היתה שזה רק העלה את רמת הסכסוך ולכן לא רציתי להמשיך עם הגברת.

ש- נכון שאת אמרת לל' (הבעל) שאת תתגרשי ממנו?

ת- לא אמרתי לו שאני אתגרש ממנו.

ש- לא אמרת שמתאריך זה וזה כשהבת תסיים ללמוד תתגרשי ממנו?

ת- לא אמרתי.

ש- היה ברור לשניכם שתמשיכו עד זקנה ושיבה שתחיו יחד?

ת- רק ב 2017 גיליתי תדפיס אשראי ואז גיליתי שהוא בוגד בי ואז שאלתי אותו מה הוא רוצה ואמר שהוא לא יכול לשקם רגש שאבד כבר שנים ואז הלכנו לייעוץ ואמרתי שנילחם על הקשר בינינו אני לא אמרתי מיוזמתי בוא נתגרש גיליתי שהוא מנהל חיים כפולים לא אמרתי שאני רוצה להתגרש.

ביה"ד: סיימנו עוד דקה אחת.

ב"כ הבעל: אז אם צריך נמשיך בדיון הבא.

האישה: כשהיינו בטיפול הוא אמר שהיה שמח לעשות את זה לפני שבע שנים אצל הגב' איילת וזה 2009.

העולה מדברי שני הצדדים בחקירתם שאף אם לא הייתה "אהבה" של זרי קוצים, זרי פרחים וודאי לא היו ביניהם, ולכן הקשר הזוגי בין הצדדים הסתיים בכך שהבעל יצר מערכת זוגית עם אישה זרה, כפי שהוא עצמו הודה בכך בפרוטוקול הדיון מתאריך 9.11.17, ממילא לא מסתבר שהיה אימון מלא בין הצדדים, מה שמחזק את הנחת היסוד שהצבנו בראש דברינו, שמצד האישה בוודאי לא הייתה כל כוונה לשיתוף הבעל, על כל פנים אחד המבחנים הבסיסיים להחלת כוונת שיתוף כפי שמופיע בפסיקה כאמור זה, "ההרמוניה הזוגית", במקרה דנן היא אינה קיימת, אמנם קיימים נתונים נוספים במקרה זה המהווים "דבר מה נוסף", הנדרש לביסוס הטענה לשיתוף ספציפי (כפי שנקבע בפסק הדין הנ"ל בע"מ 1398/11), כגון חשבון בנק משותף, דירת המגורים של הצדדים הרשומה על שם שניהם, דמי השכירות שהתקבלו מהדירות ונכנסו לחשבון המשותף, אך חרף זאת כפי שהארכנו להסביר ולהוכיח, מצד האישה ואמה בוודאות לא הייתה כוונה לשיתוף.

יתר על כן, אם נבחן היטב את הנתונים הנזכרים שמהווים במקרה זה "דבר מה נוסף" נוכל להבחין שהכוונה לשיתוף היא חד צדדית, דהיינו מצד הבעל בהחלט ניתן להבחין בכוונת שיתוף, אבל מצד האישה לא ניתן לקבוע זאת אלא ההיפך. מאחר ובהתאם לחומר שבתיק משכורתו של הבעל הייתה גבוהה פי כמה ממשכורתה של האישה, שהרי הבעל הרוויח 30,000 ₪ לחודש, ואילו האישה הרוויחה 5,000 ₪ לחודש, אם כן ניהול חשבון משותף מבחינת האישה היה בהחלט משתלם ביותר כפי שהאישה בעצמה אומרת בחקירתה ע"י ב"כ הבעל:

ש- תראי לפני שנכנסו השכירות, היו משכורות יפות כ-35,000 ש"ח.

ת- נכון פחות או יותר.

ש- את נהנית מהסכום הזה?

ת- אני חייתי מהסכום הזה. הנאה זו מילה שלך.

כמו כן, דמי השכירות שנכנסו לחשבון המשותף ברובם שימשו לכיסוי המשכנתא שנותרה, כך שהבעל כמעט ולא נהנה מדמי השכירות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דירת המגורים בעיר פ. שבה מתגוררים הצדדים והיא רשומה על שם שניהם בחלקים שווים, מקור הכספים לרכישת דירת הצדדים הגיע מהבעל ומשפחתו כפי שאמרה האישה בחקירתה:

ש- האם זה נכון שההשקעה לרכישת הדירה הראשונה והשניה הגיעו ברובן ככולם מהצד של ל' (הבעל) דירה קודמת שלו ושל אביו?

ת- זו שאלה שמבחינתי מורכבת הדירה הראשונה אני יודעת של' (הבעל) הביא 104 אלף דולר והדירה היתה 148 אלף דולר מן הסתם שילם חלק יותר גדול על הדירה בהרצליה.

ש- אבא שלו גם מכר דירה ונתן לו 700,000 ש"ח?

ת- אבא שלו התחתנו ב'94 וב'96 ע' נולדה ועבדתי בשיקום בל. והיתה להורים שלו דירה ב'. הציע אני אמכור את הדירה ב'. ונקנה בפרויקט ב'. אני לא רציתי לעזוב את ה. הוא אמר אני אעבור ל.א. עברנו לגור ב'. בדירה שהיתה שייכת להוריו כי בכסף הדירה ב'. נקנתה הדירה ב'. שנרשמה על שם ההורים היה לי לא טוב לגור בדירה הזו. עזבתי את ל. ועברתי לעבוד בב. ואחרי שהאב מכר את הדירה חיפשנו היכן לגור ובסוף נשארנו ב'. ואז עברנו לכ. ואביו מכר את הדירה ונתן לו כ-697,000 לפי מה שהוא כתב ולקחנו כ-400,000 ש"ח בשתי משכנתאות ובזה הדירה נקנית זה מה שאני יודעת. מהצד שלי אני ניסיתי לעשות איזה חישוב כספי למרות שאני לא חושבת שצריך לעשות חישוב שאני עבדתי חצי משרה וגידלתי 3 בנות ויכולתי לעשות קריירה ולא התפתחתי כמו שיכולתי וגם השכירות של הדירות זה מאות אלפי שקלים כסף שהורים שלי נתנו לנו ולילדות שלנו והכסף של ההורים שלו כסף השכירות ויתר התמורה זה משתווה.

ש- כל זה היה לענות שבדירות הצד שלו השקיע יותר כסף?

ת- נכון וגם גרנו 5 שנים בבית אביו ללא תשלום שכירות. עשיתי את זה בשבילו. לעבור איתו לפ. וויתרתי על עבודה שאהבתי וגם מקום שאהבתי ובסוף אחרי שנה הוא החליף עבודה.

מתברר, שהמרוויח הגדול מדירת מגורי הצדדים המשותפת והרשומה על שם שניהם, זו האישה.

כאמור, ההבחנה המתבארת לאור דברי האישה עצמה והחומר שבתיק, שעד כמה שהיה כדאי ומשתלם לאישה, הייתה כוונת שיתוף מצידה, ועד כמה שזה השתלם לבעל, לא הייתה כוונת שיתוף מצידה, כאמור כוונת שיתוף חייבת להיות דו צדדית ולא חד צדדית.

המורם מכל האמור:

תביעת הבעל לכוונת שיתוף בקרקע עליה בנויות הדירות נשואות התביעה נדחת.

ב. לאחר המסקנה בשאלה המשפטית של כוונת שיתוף ספציפי, עולה שאלה משפטית אחרת, ביחס לדירות עצמם שנבנו בתקופת חיי נישואי הצדדים. כלומר, אף אם הקרקע עליה בנויות הדירות היא נכס חיצוני שאינו בר איזון, האם ההשבתה של הקרקע היא חלק אינטגרלי מהקרקע והיא בעלת אותו מעמד משפטי כמו הקרקע שהוא נכס חיצוני שאינו בר איזון, או שהשבתה היא נכס עם מעמד משפטי עצמאי ונחשב כנכס משותף שנצבר או נרכש בתקופת הנישואים שהוא מתאזן ככל נכס בר איזון.

השאלה הניצבת בפנינו מכונה בז'רגון המשפטי "סוגיית הנכס המעורב".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חוק המקרקעין התשכ"ט-1969 מתייחס למחוברים לקרקע כאשר הבעלות בקרקע עצמה היא נפרדת וזה לשון סעיף 12 לחוק.

"הבעלות בקרקע חלה גם על הבנוי והנטוע עליה ועל כל דבר אחר המחובר אליה חיבור של קבע, זולת מחוברים הניתנים להפרדה, ואין נפקא מינה אם המחוברים נבנו, ניטעו או חוברו בידי בעל המקרקעין או בידי אדם אחר."

כלומר, החוק קובע שדירות שנבנו על קרקע על ידי מי שאינו בעל קרקע, הם מסתפחים קניינית לקרקע והם חלק בלתי נפרד מהקרקע וממילא הם משתייכים לבעל הקרקע.

קיימת השלמה בחוק המתייחס לאיש שבנה והשקיע בקרקע של חבירו, ולשם כך נקבע סעיף 21 בחוק הנ"ל.

(א) הקים אדם מבנה או נטע נטיעות (להלן - הקמת מחוברים) במקרקעין של חברו בלי שהיה זכאי לכך על פי דין או לפי הסכם עם בעל המקרקעין, הברירה בידי בעל המקרקעין לקיים את המחוברים בידו או לדרוש ממי שהקים אותם (להלן - המקים) שיסלקם ויחזיר את המקרקעין לקדמותם.

(ב) בחר בעל המקרקעין לקיים את המחוברים בידו, עליו לשלם למקים את השקעתו בשעת הקמתם או את שוויים בשעת השימוש בברירה לפי סעיף קטן (א), לפי הפחות יותר.

(ג) דרש בעל המקרקעין סילוק המחוברים והמקים לא סילקם תוך זמן סביר, רשאי בעל המקרקעין לסלקם על חשבון המקים.

(ד) סולקו המחוברים, יעבור מה שסולק לבעלותו של המקים; סילקם בעל המקרקעין, רשאי הוא להיפרע מהם על חשבון המגיע לו בעד הסילוק.

לפי זה, בהתאם לחוק המקרקעין אמורה להיות הפסיקה בשאלה בנדון דידן מאד פשוטה. הדירות יישארו בבעלות האישה מאחר והמחובר לקרקע נעשה חלק אינטגרלי מהקרקע במובן המשפטי, והבעל זכאי להחזר השקעותיו בלבד.

אלא שכידוע קיים הבדל יסודי בין "חוק המקרקעין" העוסק בשני אנשים זרים, לבין בני-זוג נשואים אשר לגביהם קיים חוק "יחסי ממון" הקובע כי כל הרווחים המצטברים במהלך שנות הנישואים על ידי אחד הצדדים יחשבו כרווחים שנצברו במשותף בעת איזון המשאבים, והוא הדין השבח שהשביחו הנכסים. לכן עלינו לחזור ולבחון האם נכס "מעורב" כאשר בבסיסו הוא נכס שאינו בר איזון, כיצד נתייחס לפירותיו של נכס זה.

כבר הארכתי בפסק דין שכתבתי בעבר באריכות בדיוק בנושא הנדון בתיק (895985/6 נתניה), והיות ועמיתי הרב נשר ציטט באריכות את כל פסק הדין כלשונו, מיותר שאחזור ואצטט.

מפסק הדין שכתבתי עולה, שיש לעשות הבחנה בין נכסים שאינם ברי איזון שהושבחו מאליהם ללא כל מאמץ מצד מי מהצדדים, כי אז "תולדותיהן כיוצא בהן", דהיינו פירות השבח הם חלק בלתי נפרד ממקור צמיחתן, שהרי המקור הוא זה שהביא לצמיחתן, ולכן מעמד המשפטי זהה למקור.

לעומת זאת, נכסים שהושבחו על ידי מאמץ של שני בני הזוג או אחד מהם, "אין תולדותיהן כיוצא בהן". היינו, פירות השבח מהנכס המקורי שאינו בר איזון אינם חלק בלתי נפרד מהנכס המקורי במובן המשפטי, אלא הם כמעמד משפטי שונה והם ברי איזון, מאחר וההשבחה אינה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פרי הנכס המקורי אלא היא פרי של מאמץ בני-הזוג או אחד מהם, ולולא המאמץ, ההשכחה לא היתה באה לעולם, עם פקיעת הנישואין אם פירות ההשכחה קיימים, חלים עליהם הוראות הסדר איזון המשאבים.

לכן במקרה הנדון, הדירות נבנו במהלך נישואי הצדדים, ובפרט, שהן נבנו באמצעות משכנתא משותפת שנרשמה על שניהם ושולמה מהחשבון המשותף, הרי שהדירות נבנו ממשאבים משותפים והן ברי איזון ויש לחלקן בין הצדדים במסגרת איזון המשאבים.

סיכומו של עניין: יש לבצע חלוקה רעיונית ולהפריד את ערך הקרקע מהאיזון הכולל, היינו, להחיל את הסדר האיזון על הדירות למעט ערך הקרקע.

ג. מעתה חובה על ביה"ד להתייחס לטענות שהעלתה האישה וב"כ בסיכומיה מההיבט ההלכתי בצייטוט מפסקי דין העוסקים בדין השבח נכסיה של האישה על ידי בעלה, מה שמוגדר בהלכה נכסי מלוג שהכניסה האישה עם נישואיה לקופת הרכוש המשותפת, שההלכה קובעת שגוף הנכס נשאר בבעלות האישה, ופירות הנכס שייכים לבעל בלבד.

תמוהה מאד הצגת טענות אלו, שהרי הצדדים מתנהלים בנושא הרכוש בהתאם לחוק ולא בהתאם להלכה, אם ב"כ האישה מעוניינת שביה"ד יפסוק על המשפט העברי, היה עליה להודיע זאת בראשית ההליך, כי אז אם הייתה הסכמה של הצד השני ביה"ד היה מוציא פסק דין על פי דין תורה לאורך ורוחב כל גזרת הרכוש, וכל חלוקת הרכוש בין הצדדים על פי ההלכה הייתה משתנה לחלוטין מהחלוקה על פי חוק.

לא יתכן לתפוס רק חלק מסוים בחלוקת הרכוש על פי ההלכה כאשר זה מתאים לעמדתה של האישה ולצטט פסקי דין שקבעו את כל חלוקת הרכוש על פי דין תורה, והחלק האחר בעניין הרכוש ייקבע על פי חוק. **נכס יכול להיות מעורב, אבל לא פסק דין** ולכן אין כל צורך שביה"ד יתייחס לגופם של הטענות ההלכתיות העולות בסיכומי האישה.

(לפנים משורת הדין תינתן התייחסות קצרה ותמציתית לעצם העלאתה של טענה ההלכתית שנכתבה בסיכומי האישה. אשר מתבססת על ההלכה בשולחן ערוך (אבן העזר סימן פ"ח) ומקורה במשנה במסכת כתובות (דף ע"ט ע"ב) הקובעת כדלקמן.

"המוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו וגרשה בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט וכו' מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" וכו'.

פירושו: נכסי מלוג כאמור, הם אותם נכסים שהאישה הביאה עמה מבית אביה עם נישואיה והכניסה אותם למסגרת הרכוש המשותף עם הבעל. קובעת ההלכה שמעמדם של נכסים אלו בתקופת החיים המשותפים, גוף הנכס נשאר בבעלותה של האישה, אך פירות הנכס היינו, כל שבח או רווח היוצא מהנכס שמוגדר כפירות הנכס שייך בלעדית לבעל.

קובעת ההלכה, מאחר ופירות הנכס שייכים בלעדית לבעל ולאשה אין כל זכות בהם בתקופת נישואיהם, לכן הבעל יכול להשתמש ולהנות מפירות הנכס כאוות נפשו, ובמידה והבעל השקיע בנכס כדי שהנכס יניב רווחים הרווחים שייכים לו עד הגירושו. עם הגירושו פירות הנכס חוזרים לבעלות האישה, למרות שפירות הנכס נובעים מהשקעתו של הבעל, ואף אם השקעתו היתה מרובה, אין הבעל מקבל את השקעתו.

בספרי הראשונים נאמרו מספר נימוקים להלכה זו. אחד הנימוקים שהזכירו כמה מן הראשונים, מאחר והבעל נהנה מפירות הנכס בלעדית והשקעתו בנכס היתה כדי שיוכל להמשיך להנות ולהרוויח מהנכס, לכן הוא מוחל על השקעתו במידה והצדדים יתגרשו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נחזור לטענת האישה וב"כ במקרה שבפנינו. לפי טענת האישה וב"כ מעמדם של הדירות בהתאם לדין תורה, הם כנכסי מלוג. הרווחים שנבעו מדירות אלו, כמו מכירת הדירה (מס' 45) התמורה שהתקבלה ממכירתה היתה אמורה להינתן בשלימות לבעל, היות והתמורה היא פירותיו של הנכס וזה שייך לבעל בלבד, במקום זאת, כל התמורה שימשה לכיסוי משכנתא. במידה והבעל היה דורש את כל התמורה לעצמו כפי שמגיע לו על פי ההלכה האם האישה הייתה מסכימה ???

דמי השכירות שנתקבלו מהשכרת הדירות שייכים במלואם לבעל, להיכן הלכו דמי השכירות, לחשבון המשותף של הצדדים וברובם שימשו לכיסוי המשכנתא הנוותרת. במידה והבעל היה דורש את כל דמי השכירות לשימוש הבלעדי, כפי שמגיע לו על פי ההלכה, האם האישה היתה מסכימה ???

אלא שבתקופת הנישואין נוח היה לאישה להתנהל על פי החוק האזרחי, ועם הגירושין נוח לה להשתמש בטענות הלכתיות.

כאמור, תגובה זו היא רק לעצם הגישה להעלות טיעונים הלכתיים כיום, ואין כל טעם וצורך להיכנס לגופה של הטענה המחייב את ליבונה של סוגיה הלכתית זו, טענה הלכתית זו, מוטב היה שלא להעלות ולהלאת את ביה"ד בטענות שהטוען אינו מאמין בהם).

מסקנה

הדירות שנבנו בתקופת הנישואים הן נכס משותף/בר איזון.

מסקנה זו היא אף לו אם היו נבנות הדירות מהכנסות האישה בלבד, קל וחומר כאשר הדירות נבנו מכספי החשבון המשותף וכאשר חלקו של הבעל בכספים השוטפים בחשבון המשותף הרבה יותר גדול מחלקה של האישה.

לפיכך הבחינה המעשית היא כדלהלן:

לגבי הקרקע יישומו של פסק הדין זה, שהערך המקורי של הקרקע שייך לאישה בלבד, ועל כן יש לשום את ערך הקרקע עם הבנוי עליה (הדירות), ולהפחית את שיווי הערך המקורי של הקרקע, ולחלק את הנוותר בחלקים שווים.

חובה לציין, במידה ונעשתה השקעה בקרקע עצמה מכספי הבעל, כגון כספים שהיו דרושים להסדרת הליכים פורמליים, כמו רישום בעלות הקרקע או כל תשלום הכרוך בהסדרת הקרקע עצמה קודם הבנייה, על האישה להשיבם לבעל.

הרב אברהם מייזלס - אב"ד

פסק הדין עוסק בעניין הדירות מס' 15 ו-30 והקרקע שנבנו עליה ברחוב ה. בעיר ר. לאור האמור פוסק ביה"ד כדלהלן:

- א. תביעת הבעל לכוונת שיתוף ספציפי נדחית.
- ב. הדירות הנ"ל הן ברות איזון בהתאם לחוק איזון המשאבים, ויתחלקו בין הצדדים בחלקים שווים.
- ג. האמור בסעיף ב' הוא אך ורק ביחס לדירות עצמן.
- ד. ערכה המקורי של הקרקע קודם הבנייה שייך לאישה בלבד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ה. לצורך יישומה של חלוקה זו, יש לבצע שומת ערך הקרקע כיום עם הדירות הנ"ל שניבנו, ולהפחית את שיווי הערך המקורי של הקרקע. הנותר יחולק בין הצדדים בחלקים שווים.
- ו. בית הדין ימנה שמאי מקרקעין בהתאם לבקשה שתוגש. השמאי יבצע הערכה למתן דו"ח שמאות בהתאם למתווה שקבע ביה"ד בסעיף ב'.
- ז. הבעל יישא בתשלום חוות הדעת השמאי.
- ח. עם קבלת השמאות, יינתן פסק דין המגדיר את חלקו היחסי של הבעל בדירות.
- ט. במידה והבעל השקיע כספים בקרקע עצמה טרם הבנייה, תשיב האישה כספים אלו לבעל.

ניתן ביום כ"ב באלול התשפ"א (30/08/2021).

פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת כלל הפרטים המזהים.

הרב נחמיה נשר

הרב בנימין לסרי

הרב אברהם מייזלס – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה